

Üniversite Öğrencilerinde Ebeveyn Kabulü ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Güler Dural¹, İlhan Yalçın²

¹Uzman Psikolojik Danışman, ²Yard. Doç. Dr.,
Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik
ve Psikolojik Danışmanlık AD, Ankara - Türkiye

ÖZET

Üniversite öğrencilerinde ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi

Amaç: Bu çalışmada, anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum değişkenleri arasındaki ilişkilerin, bir yapısal model bağlamında test edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bir başka amacı da her iki değişkenin cinsiyet açısından incelenmesidir.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini Ankara Üniversitesi'nde öğrenim gören 19-36 yaş arasındaki 271 kadın, 135'i erkek 406 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcılara, Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği (EKRO) Anne ve Baba Formu, Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) ve kişisel bilgi formu uygulanmıştır.

Bulgular: Anneden algılanan kabul/reddede bakıldığında; erkeklerin sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık alt boyutları ve toplam anne kabul/reddi açısından annelerini kadınlardan daha reddedici algıladıkları görülmüştür. Babadan algılanan kabul/red alt boyutları açısından bakıldığında; tüm alt boyutlarda (sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrılmamış red) ve toplam puanlarda erkeklerin babalarını kadınlara göre daha reddedici algıladıkları bulunmuştur. Psikolojik uyum alt boyutları açısından bakıldığında; düşmanlık, olumsuz özsayıgı, olumsuz öz-yeterlilik ve duygusal tepkisizlik alt boyutlarında erkeklerin; bağımlılık alt boyutunda ise kadınların daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Yapılan analizde önerilen hipotetik modelin geçerli olduğu bulunmuştur. Yapısal modelde, anne ve baba kabul/reddi örtük değişkenlerinin psikolojik uyum örtük değişkenini yordadığı görülmüştür.

Sonuç: Sonuç olarak bulgular, Ebeveyn Kabul/Red (EKAR) Kuramı ve literatürdeki araştırmalarla tutarlı olarak ebeveyn kabul/reddinin psikolojik uyumu yordadığını göstermiştir. Çalışmanın sonuçları, EKAR Kuramı ve literatürdeki araştırmalar çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ebeveyn kabul-reddi, ebeveyn kabul/red kuramı, psikolojik uyum

ABSTRACT

Investigation of relationship between parental acceptance and psychological adjustment among university students

Objective: In this study, it is aimed to test the relations between parental acceptance/rejection and psychological adjustment variables by using structural equation modeling. Another aim of the study is to investigate the study variables in terms of gender.

Method: The sample of the study is formed by 271 females, 135 males out of 406 students aged in 19-36 who are studying at Ankara University. Demographic Information Form, Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ), and Personality Assessment Questionnaire (PAQ) have been conducted to the participants in this study.

Results: When the perceived acceptance/rejection from the mother was examined, it has been seen that males perceive their mothers more rejective than females in terms of sub-scales of warmth/affection, hostility/aggression, indifference and total maternal acceptance/rejection. When the perceived acceptance/rejection from the father was examined in terms of sub-scales, in all sub-scales (warmth/affection, hostility/aggression, indifference/neglect and undifferentiated rejection) and in total scores males perceive their fathers more rejective than females. In terms of sub-scales of psychological adjustment; in sub-scale of hostility, negative self-esteem, negative self-adequacy and emotional unresponsiveness males scored higher; but in the sub-scale of dependence females scored higher. In the analysis, it was found that the suggested hypothetical model is valid. In the structural model, the latent variables of parental acceptance/rejection predict the psychological adjustment latent variable.

Conclusion: In conclusion, the findings have proven that parental acceptance/rejection predicts the psychological adjustment consistent with the theory of Parental Acceptance/Rejection (PARTheory) and the studies in literature. The results of the study have been discussed within the context of PARTheory and the studies in the literature.

Key words: Parental acceptance/rejection, parental acceptance/rejection theory, psychological adjustment

Yazışma adresi / Address reprint requests to:
Yard. Doç. Dr. İlhan Yalçın,
Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim
Dalı 06590, Cebeci Kampüsü, Ankara - Türkiye

Telefon / Phone: +90-312-363-3350

Elektronik posta adresi / E-mail address:
yalcini@ankara.edu.tr

Geliş tarihi / Date of receipt:
20 Eylül 2013 / September 20, 2013

Kabul tarihi / Date of acceptance:
11 Kasım 2013 / November 11, 2013

GİRİŞ

İçinde yaşadığı çevrenin bir parçası olan birey, doğdu-ğu andan itibaren bu çevrenin etkisinde kalmaktadır. Çocuk, ilk yıllarda özellikle çevresindeki en yakın kişilerden anne ve babasından etkilenmektedir. Psikolojinin bağımsız bir bilim dalı olmasından bu yana, yüz yılı aşkın bir süredir incelenen temel konulardan biri ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkileri olmuştur. Çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk ilişkileri ile ilgili ilk kuram Sigmund Freud'un öne sürdüğü Psikanalitik Kuram'dır. Freud, çocukluk yıllarını, özellikle anne-çocuk ilişkisinin önemini vurgulayarak, kişiliğin temel-lerinin çocukluk yıllarında ebeveynlerle kurulan ilişki sonucu meydana geldiğini ileri sürmüştür. Sonraki yıl-larda Bowlby, Sullivan, Baumrind, Rogers gibi pek çok kuramcı da, kuramlarında anne-baba-çocuk ilişkisini ve çocukluk yıllarının önemini vurgulamışlardır.

Bowlby (1), çocukluk yıllarında oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlikte bireylerin ruh sağlığı üzerinde etkisi olduğunu belirtmiştir. Sullivan (2) tarafından orta-ya atılan kişilerarası kurama göre kişilik, insanlar arası ilişkilerin ürünü olarak özellikle çevrede bulunan önem-li figürlerle etkileşim sonucunda oluşmaktadır. Sullivan (2), yetişkin kişiliğinin gelişiminde erken çocukluk dene-yimlerinin önemine değinmiş, daha sonraki yaşamda kişinin kendini iyi ya da kötü olarak görmesinin geçmiş-teki algılarına bağlı olduğunu vurgulamıştır. Baumrind (3), üç ebeveynlik tarzının (demokratik, otoriter ve izin verici) farklı gelişimsel sonuçlarla ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Demokratik tutuma sahip ailelerde yetişen çocukların, ebeveynlerinin değerlerini içselleştirdiklerini ve psikolojik gelişimlerinin, uyumlarının olumlu yönde olduğunu bulmuştur. Yukarıda sözü edilen kuramcıla-rın tamamı, yaşamın ilk yıllarındaki ebeveyn-çocuk iliş-kilerinin niteliğinin, ilerleyen yıllarda bireyler üzerinde önemli etkileri olacağını belirtmektedirler.

Çocukluk çağının insanın psikolojik, sosyal ve kişilik gelişimi açısından önemli olduğunu ileri süren kuram-lardan biri de Ronald P. Rohner tarafından ortaya atıl-mış olan Ebeveyn Kabul/Red (EKAR) Kuramı'dır (4,5). EKAR Kuramı, ebeveyn-çocuk ilişkisinde çocuğun algı-ladığı kabul veya reddin nedenlerini, çocuk ya da yetiş-kinin davranış ve kişiliği üzerine etkilerini açıklamaya ve

yordamaya çalışan bir toplumsallaşma kuramıdır. Bu kurama göre, çocuklukta anne-baba tarafından kabul veya reddedilme, bireyin duygusal, davranışsal ve sos-yal-bilişsel gelişimini etkilemektedir (5).

EKAR Kuramı, dünyadaki tüm insanların kendileri için önemli olan kişiler tarafından olumlu tepki almaya, diğer bir deyişle, sıcaklık hissetmeye ihtiyaçları olduğu temel varsayımıyla hareket etmektedir (6). Bu ihtiyacın kültür, ırk, fiziksel özellik, sosyal statü, dil, coğrafya gibi pek çok kısıtlayıcı koşuldan bağımsız olarak içsel bir ihtiyaç olarak tüm insanlıkta bulunduğu belirtilmektedir (5,7,8).

Rohner'e göre kabullenme, ebeveynlerin çocuklara karşı hissettikleri, onlara gösterdikleri sevgi, yakınlık, ilgi ve destek gibi durumlara işaret etmektedir. Kabul edici bir tutum, öpme, sarılma, kucaklama, gülümseme gibi ebeveynlerin çocuklarını kabullendiklerini ifade eden fiziksel davranışları; övme, güzel sözler söyleme gibi sözel sevgi gösterilerini içerebilir. Reddedici tutum ise, sözel ve fiziksel sevgi gösterilerinin olmadığı, bire-yin görmezden geldiği, fiziksel ya da psikolojik örse-leyici yaşantıların olduğu, çocuğun anne-babası tarafın-dan istenmediği durumlarda ortaya çıkabilen bir tutu-mu içermektedir (6).

EKAR Kuramı'nda anne ya da babadan algılanan kabul/reddin dört boyutu bulunmaktadır. Bunlar sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red olarak tanımlanmaktadır. EKAR Kuramı'na göre çocukluk yaşantılarının etkisi yaşam boyu devam etmektedir (9). İnsanların kişilik ve davranış gelişimlerinde çevresel etkenler ve yaşamının ilk yılları büyük öneme sahiptir. Anne-baba tutum ve davranışları ilk yıllardan başlayarak çocuğun kişilik gelişimini, benlik algısını, olayları, çevresini ve kendisini nasıl algılayacağını ve yorumlaya-cağını etkileyen en önemli çevresel etkenleri oluştur-maktadır (10). Kişilik gelişimini, anne-baba ile etkileşim-den ve yaşamın ilk yıllarından bağımsız olarak ele almak mümkün görünmemektedir.

EKAR Kuramı'nda kişilik kavramı, kişinin çeşitli ortamlarda ya da yaşam durumlarında, göreceli olarak durağan olan tepki verme eğilimleri (duygusal, bilişsel, algısal ve güdüsel) ve sonuçta ortaya çıkan (gözlenebi-len) davranışları olarak tanımlanmaktadır (11). EKAR Kuramı'nın kişilik alt boyutuna göre, yetişkinlerin

duygusal güvenliği ve iyilik halleri, çocuklukta ebeveynlerinden algıladıkları kabul ve red tarafından etkilenmektedir (6). EKAR Kuramı, kişilerin reddedildiği durumlarda, düşmanlık, bağımlılık, olumsuz özyayı, olumsuz özyeterlik, duygusal tepkisizlik, duygusal tutarsızlık ve olumsuz bakış açısı olarak tanımlanan kişilik özelliklerinin olumsuz uçlarında yer aldıklarını öne sürmektedir (12).

Anne-babaların kabul edici ve reddedici davranışları bireylerin psikolojik uyumlarını da etkilemektedir. Araştırmalar ebeveyn reddinin psikolojik uyum üzerinde bozucu etkiye sahip olduğunu göstermiştir (13-15). Rohner ve Britner da (16) dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan ebeveyn kabul/reddi ile ilgili araştırmaları gözden geçirdikleri çalışmalarında ebeveyn kabul/reddi ile genel psikolojik uyum arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu belirtmektedirler.

Anne-babanın çocukların kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini konu alan pek çok araştırmacı ve EKAR Kuramı ile ilgili Türkiye’de ve yurt dışında yapılmış araştırmalar, anne-baba kabul/reddi ile psikolojik uyum arasında bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum kavramlarının birbirleriyle ilişkili olmasına karşın, literatürde söz konusu psikolojik yapıları model bağlamında ele alan ve değerlendiren çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu anlamda anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişkilerin, literatürde yer alan kuramsal tartışmalar ve ilgili araştırmalar ışığında bir yapısal model bağlamında ele alınması gerekli görülmüştür. Söz konusu kuramsal modelde, anne kabul/reddi ve baba kabul/reddinin birbirleriyle ilişkili oldukları ve her ikisinin de psikolojik uyum ile ilişkili oldukları öngörülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, anne-baba kabul veya reddi ve psikolojik uyum ile ilgili literatürden yararlanılarak ortaya konulan modelin sınanması ve söz konusu değişkenlerin cinsiyet açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ebeveynlerden algılanan kabul veya red düzeyi cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Psikolojik uyum, cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırmada ele alınan modele ilişkin hipotezler ise aşağıdaki gibidir:

1. Anneye ilişkin kabul veya red algısı, kişilerin genel psikolojik uyumlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
2. Babaya ilişkin kabul veya red algısı, kişilerin genel psikolojik uyumlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın katılımcılarını, Ankara Üniversitesi’nin çeşitli fakültelerinde öğrenim görmekte olan 406 birey oluşturmaktadır. Katılımcıların 271’i (%66.7) kadın, 135’i (%33.3) ise erkektir. Araştırma grubunun yaş aralığı 19-36’dır ($\bar{X}=21.55$, $SS=1.95$). Araştırma grubunda yer alan bireyler, çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Katılımcıların anne-babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında, annelerin %58.1’i ilkökul mezunu ya da terk, %8.9’u ortaokul mezunu, %20.4’ü lise mezunu, %10.8’i üniversite mezunu, %0.7’si ise yüksek lisans/doktora mezunudur. Babaların ise %29.3’ü ilkökul mezunu veya terk, %15.3’ü ortaokul mezunu, %26.1’i lise mezunu, %27.1’i üniversite mezunudur. Gelir düzeylerine bakıldığında katılımcıların %23.6’sı 1000 TL ve altı, %62.1’i 1000-3000 TL arası, %13.3’ü 3000-5000 TL arası gelire sahiptir.

Ölçekler

Araştırma kapsamında Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği yetişkin formu, Yetişkin Kişilik Değerlendirme Ölçeği ve bazı demografik bilgileri elde etmek amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği yetişkin formu (Yetişkin EKRÖ): EKRÖ algılanan ebeveyn kabul/reddinin değerlendirilmesi amacıyla Rohner ve arkadaşları (17) tarafından 1978 yılında geliştirilmiştir. Altmış maddelik EKRÖ dört alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar sıcaklık, Düşmanlık/Saldırganlık, İhmal/Kayıtsızlık ve Ayrılmamış Red alt ölçekleridir. Sıcaklık alt ölçeğindeki

tüm maddeler ters olarak puanlanmaktadır.

Bu dört alt ölçeğe ilişkin puanların toplanması ile elde edilen “EKRÖ toplam puanı”, bireyin anne veya babası ile ilişkisinde ne kadar kabul/red algıladığının genel bir ölçümünü vermektedir. EKRÖ’de yer alan maddeler “hemen hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiç bir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde dördümlü Likert tipi bir ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır. EKRÖ’den elde edilecek toplam puan 60 ile 240 arasında değişmektedir. Atmış puan en yüksek düzeyde kabul algısını göstermekte, 240 puan ise en yüksek düzeyde red algısını göstermektedir. Ölçeğin özgün formunun iç-tutarlılık katsayılarının 0.86 ile 0.95 arasında değiştiği görülmüştür (17).

Yetişkin EKRÖ’nün Türkiye’de güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Varan (kaynak Ünübol) (18) tarafından yapılmıştır. Buna göre, Yetişkin EKRÖ’nün hem Anne hem de Baba formlarına ait alt-ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayılarının 0.86 ile 0.96 arasında değiştiği, EKRÖ Anne ve Baba ölçeklerinden elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının 0.97 olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ise Yetişkin EKRÖ’nün hem Anne hem de Baba formlarına ilişkin alt-ölçeklerin Cronbach alpha iç-tutarlılık katsayılarının 0.81 ile 0.97 arasında değiştiği, EKRÖ Anne ölçeğinden elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının 0.96; EKRÖ Baba ölçeğinden elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının ise 0.97 olduğu görülmüştür.

Yetişkin Kişilik Değerlendirme Ölçeği (Yetişkin KİDÖ): Yetişkin KİDÖ ebeveyn kabul/reddi algılarının birey üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla EKRÖ’ye tamamlayıcı bir ölçek olarak Rohner ve arkadaşları (19) tarafından geliştirilmiştir. KİDÖ ayrıca bağımsız bir ölçek olarak da kullanılabilir. EKAR Kuramı’nda, algılanan EKAR’nin KİDÖ’nün ölçtüğü kişilik ve davranışsal yapılarla ilişkili olduğu ve kişilerin genel psikolojik uyumunu yansıttığı düşünülmektedir. EKAR Kuramı’na göre EKAR’nin en fazla etkilediği yedi kişilik özelliği, KİDÖ’nün alt ölçeklerini oluşturmaktadır. Bunlar; Düşmanlık/saldırganlık, bağımlılık, olumsuz özsayı, olumsuz öz-yeterlik, duygusal

tepkisizlik, duygusal tutarsızlık ve olumsuz bakış açısı alt ölçekleridir.

KİDÖ’de yer alan maddelere “hemen hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiç bir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde Likert tipi dördümlü bir ölçek üzerinde yanıt verilmektedir. KİDÖ’nün “Çocuk KİDÖ” ve “Yetişkin KİDÖ” olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Yetişkin KİDÖ’de sözü edilen yedi kişilik özelliğinin her biri 9 madde ile irdelenmekte; dolayısıyla Yetişkin KİDÖ’de 63 madde yer almaktadır. Genel psikolojik uyumu yansıttığı düşünülen KİDÖ toplam puanı, yedi alt ölçek puanının toplanması ile belirlenmekte ve bu puan Yetişkin KİDÖ için 63 (en düşük)-252 (en yüksek) puan arasında değişmektedir. Düşük puanlar kişinin genel psikolojik uyumunun “sağlıklı”, yüksek puanlar ise “sağlıksız” olduğunu göstermektedir. KİDÖ’nün özgün formunun iç-tutarlılık katsayılarının 0.73 ile 0.85 arasında değiştiği görülmüştür (19).

Yetişkin KİDÖ’nün Türkiye’deki güvenilirlik ve geçerlik çalışması Varan (kaynak Ünübol) (18) tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmada Yetişkin KİDÖ’nün alt ölçeklerine ilişkin iç-tutarlılık katsayılarının 0.68 ile 0.82 arasında değiştiği, ölçekten elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının da 0.91 olduğu görülmüştür. Bu çalışmada Yetişkin KİDÖ’ye ait alt-ölçeklerin Cronbach alpha iç-tutarlılık katsayılarının 0.77 ile 0.90 arasında değiştiği, ölçekten elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının ise 0.94 olduğu görülmüştür.

İstatistiksel Analiz

Çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkilerin analiz edilmesi sürecinde gruplar arası farklar bağımsız örneklemeler için Student t test ile çözümlenmiştir. Anne-baba kabul veya reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modeliyle test edilmiştir. Bu araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde kuramsal zeminden yararlanılarak kurulan ilişkiler örüntüsünü temsil eden hipotetik modelin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığına bakılmıştır. Söz konusu hipotetik modelin geçerliği yapısal eşitlik analiziyle test edildikten sonra, örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin manidarlığı değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Cinsiyete Göre Algılanan Anne-Baba Kabul Red Puanlarına ve Psikolojik Uyum Puanlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci problemi doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre elde edilen puanlar yönünden farklılık gösterip göstermediğine bağımsız gruplar için Student t test analizi ile bakılmıştır. Anne kabul/red puanlarına ilişkin Student t test sonucunda elde edilen değerler Tablo 1’de sunulmuştur. Anneden algılanan kabul/red alt boyutları açısından; sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık alt boyutları ve anne kabul/red toplam puanları cinsiyet açısından farklılaşmaktadır (Tablo 1).

Sıcaklık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=32.34$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=30.19$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=2.06$, $p=0.04$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Düşmanlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=23.01$) kadın katılımcıların ortalama

ma puanlarından ($\bar{X}=21.71$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=1.98$, $p=0.049$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Kayıtsızlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=22.49$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=20.87$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=2.61$, $p=0.009$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrışmamış red alt boyutunda, erkek katılımcıların kadın katılımcıların ortalama puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Anne kabul/red toplam puanları açısından bakıldığında ise, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=92.44$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=86.72$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=2.35$, $p=0.019$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgular değerlendirildiğinde, kadın katılımcıların erkeklere göre annelerini daha sıcak, daha az düşmansı ve daha az kayıtsız algıladıkları, genel olarak erkek bireylere göre anneleri tarafından daha fazla kabul edildiklerini algıladıkları görülmüştür.

Cinsiyete göre baba kabul/red puanlarına ilişkin t-testi sonucunda elde edilen değerler aşağıda verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 1: Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği (EKRO) Anne Formunun alt ölçeklerinden elde edilen puanların ve toplam puanların cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları

	Cinsiyet				t	p
	Kadın (n=271)		Erkek (n=135)			
	Ort.	SS	Ort.	SS		
Sıcaklık	30.19	9.88	32.34	10.03	2.06	0.040*
Düşmanlık	21.71	5.55	23.01	7.46	1.98	0.049*
Kayıtsızlık	20.87	5.67	22.49	6.40	2.61	0.009*
Ayrışmamış red	13.95	3.52	14.59	4.74	1.54	0.125
Anne toplam puanı	86.72	21.88	92.44	25.30	2.35	0.019*

*İstatistiksel olarak anlamlı, Ort.:Ortalama, SS: Standard sapma, t: Student t test

Tablo 2: Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği (EKRO) Baba Formunun alt ölçeklerinden elde edilen puanların ve toplam puanların cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları

	Cinsiyet				t	p
	Kadın (n=271)		Erkek (n=135)			
	Ort.	SS	Ort.	SS		
Sıcaklık	33.25	12.35	38.87	14.05	4.12	<0.001
Düşmanlık	20.82	7.40	23.92	9.03	3.70	<0.001
Kayıtsızlık	25.02	6.48	27.45	4.81	3.32	<0.001
Ayrışmamış red	13.58	4.76	15.40	5.62	3.41	<0.001
Baba toplam puanı	92.68	27.11	105.64	31.76	4.28	<0.001

Ort.:Ortalama, SS: Standard sapma, t: Student t test

Tablo 3: Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) Alt Ölçeklerinden elde edilen puanların ve toplam puanların cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları

	Cinsiyet				t	p
	Kadın (n=271)		Erkek (n=135)			
	Ort.	SS	Ort.	SS		
Düşmanlık	17.34	4.56	18.49	5.19	2.301	0.02
Bağımlılık	26.72	4.78	23.50	4.78	-6.39	<0.001
Olumsuz Özsaygı	15.89	4.72	16.91	4.66	2.06	0.04
Olumsuz Öz-yeterlik	15.29	4.76	16.57	5.32	2.44	0.02
Duygusal Tepkisizlik	16.01	4.83	17.91	5.08	3.66	<0.001
Duygusal Tutarsızlık	21.74	5.12	20.83	4.84	-1.71	0.09
Olumsuz Bakış Açısı	17.06	5.88	17.32	6.00	0.42	0.68
Toplam KİDÖ puanı	130.05	24.23	131.53	26.36	0.56	0.57

Ort.:Ortalama, SS: Standard sapma, t: Student t test

Tablo 2'de görüldüğü gibi babadan algılanan kabul/red alt boyutları açısından; tüm alt boyutların (sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red) ve toplam puanların cinsiyet açısından farklılaştığı görülmektedir.

Sıcaklık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=38.87$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=33.25$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=4.12$, $p<0.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Düşmanlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=23.92$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=20.82$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=3.70$, $p<0.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Kayıtsızlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=27.45$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=25.02$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=3.32$, $p<0.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrışmamış red alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=15.40$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=13.58$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=3.41$, $p=0.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Baba kabul/red toplam puanları açısından bakıldığında ise, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=105.64$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=92.68$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=4.28$, $p<0.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgulardan yola çıkarak kadın katılımcıların erkeklere göre babalarını daha sıcak, daha az düşmansı ve daha az kayıtsız algıladıkları, babaları tarafından daha fazla kabul edildiklerini düşündükleri söylenebilir.

Araştırmanın ikinci problemi doğrultusunda, cinsiyete göre psikolojik uyum puanlarına ilişkin Student t testi sonucunda elde edilen değerler Tablo 3'de

verilmiştir. Psikolojik uyum alt boyutları açısından bakıldığında; düşmanlık, bağımlılık, olumsuz özsaygı, olumsuz öz-yeterlik ve duygusal tepkisizlik alt boyutlarının cinsiyet açısından farklılaştığı görülmektedir (Tablo 3).

Düşmanlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=18.49$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=17.34$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=2.30$, $p=0.02$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bağımlılık alt boyutunda, kadın katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=26.72$) erkek katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=23.50$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=-6.39$, $p<0.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Olumsuz özsaygı alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=16.91$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=15.89$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=2.06$, $p=0.04$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Olumsuz öz-yeterlik alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=16.57$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=15.29$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=2.44$, $p=0.02$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Duygusal tepkisizlik alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=17.91$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=16.01$) yüksek olduğu görülmüştür ($t=3.66$, $p<0.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir deyişle, erkeklerin kadınlara göre daha düşmansı oldukları, daha fazla olumsuz özsaygı ve olumsuz öz-yeterlik hissettikleri, duygusal olarak daha bağımlı oldukları bulunmuştur. Duygusal tutarsızlık, olumsuz bakış açısı alt boyutlarında ve psikolojik uyum

toplam puanlarında, erkek katılımcılarla kadın katılımcıların ortalama puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Araştırma Kapsamında Ele Alınan Hipotetik Yapısal Modelin Değerlendirilmesi

Ebeveyn kabul/red kuramına göre, anne-babaya yönelik kabul/red, psikolojik uyumu yordamaktadır. Anne kabul/red örtük değişkenini; anne sıcaklık, anne düşmanlık, anne kayıtsızlık ve anne ayrışmamış red boyutları oluşturmaktadır. Baba kabul/red örtük değişkenini de baba sıcaklık, baba düşmanlık, baba kayıtsızlık ve baba ayrışmamış red boyutları oluşturmaktadır. Psikolojik uyum örtük değişkenini ise düşmanlık, bağımlılık, olumsuz özsayıgı, olumsuz öz-yeterlik, duygusal tepkisizlik, duygusal tutarsızlık ve olumsuz bakış açısı boyutları oluşturmaktadır.

Literatürde yapısal modellerin test edilmesinde iki aşamalı bir süreç önerilmektedir. Buna göre, ilk aşamada yapısal modelde yer alan bütün değişkenler, bir ölçme modeli testine tabi tutulurlar. Böylece ölçme modelinin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığı incelenmektedir. Bu aşamada istenilen uyum indeksleri sağlandığı zaman bir sonraki aşamaya geçilmektedir. İkinci aşamada da yapısal model test edilmektedir (20). Dolayısıyla, bu çalışmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkileri görmek amacıyla öncelikle ölçme modeli test edilmiştir. Ardından hipotetik yapısal model test edilmiştir. Bu çalışmada yapılan analizler için Ki-kare uyum testi (Chi-Square goodness), iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI), normlaştırılmış uyum indeksi (Normed Fit Index, NFI) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) uyum indeksleri kullanılmıştır.

Ölçme modelinin test edilmesi sonrasında, analiz sonuçları modele eklenmesi gereken sekiz parametre önermiştir. Bu doğrultuda ölçme modeline; “anne sıcaklık” ve “anne kayıtsızlık”, “anne sıcaklık” ve “baba sıcaklık”, “anne sıcaklık” ve “baba düşmanlık”, “anne ayrışmamış red” ve “baba ayrışmamış red”, “baba sıcaklık” ve “baba kayıtsızlık”, “düşmanlık” ve “duygusal tutarsızlık”, “bağımlılık” ve “duygusal tutarsızlık”, “bağımlılık”

ve “duygusal tepkisizlik” arasında hata kovaryansları eklenmiştir. Bunun ardından ölçme modeli yeniden test edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, 79 serbestlik derecesinde ki kare değeri 291.17’dir ($p<0.001$). Model uyum istatistiklerine bakıldığında, GFI (0.92), NFI (0.94) ve CFI (0.95) değerlerinin 0.90 üzerinde olduğu ve RMSEA değerinin de 0.08 olduğu görülmüştür. Elde edilen değerler, anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum değişkenleri arasındaki ölçme modelinin geçerli olduğunu göstermektedir (20,21).

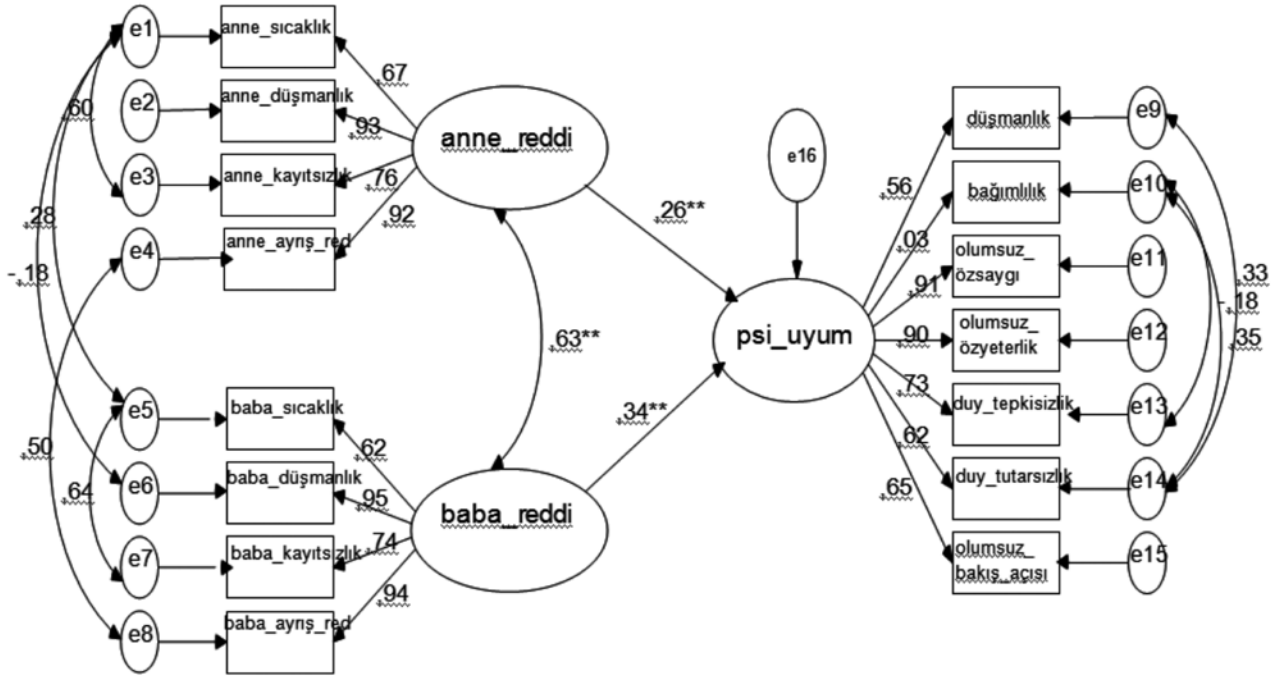
Bir sonraki aşamada, araştırmada ele alınan örtük değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik hipotetik modelin test edilmesine geçilmiştir. Söz konusu model, en yüksek olabilirlik kestirim (Maximum Likelihood Estimation) yöntemiyle test edilmiştir. Yapısal modelin test edilmesi sonucunda ortaya çıkan uyum indeksleri Tablo 4’te verilmiştir.

Görüldüğü gibi ki kare/sd oranı (3.68) 5’in altındadır ve bu kabul edilebilir bir uyum değeridir (22). Tüm uyum indeksleri 0.90 üzerindedir ve bu iyi uyumu göstermektedir. RMSEA değerinin de kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Yapısal model testine ilişkin standardize katsayılar Şekil 1’de sunulmuştur. EKAR Kuramı’na ilişkin kavramlar, ilgili literatürde genelde kabul/red şeklinde birlikte kullanılmasına karşın, kavramsal kargaşayı önlemek amacıyla model gösteriminde, kavramlar “anne reddi” ve “baba reddi” şeklinde ifade edilmiştir.

Modele ilişkin uyum indeksleri değerlendirildiğinde, genel olarak modelin iyi değerlere sahip olduğu söylenebilir. Modelde yer alan gizil değişkenler arasındaki parametreler incelendiğinde, anne kabul/reddi ($\beta=0.26$) ve baba kabul/reddinin ($\beta=0.34$) psikolojik uyumu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p<0.001$) yordadığı görülmüştür.

Tablo 4: Yapısal modele ilişkin uyum indeksleri

Uyum indeksi	Değeri
Ki kare	291.17
Ki kare/Serbestlik derecesi	3.68
İyilik uyum indeksi (GFI)	0.92
Karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI)	0.95
Normlaştırılmış uyum indeksi (NFI)	0.94
Yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA)	0.08

Resim 1: Anne reddi, baba reddi ve psikolojik uyum gizil değişkenleri arasındaki yapısal modele ilişkin standardize katsayılar, ** $p < 0.01$.

TARTIŞMA

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algıladıkları anne-baba kabul veya reddi ile yetişkin psikolojik uyumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bireylerin anne-babalarına ilişkin kabul/red alguları genel olarak incelendiğinde, hem kadın hem de erkek bireylerin anne kabul/reddi ve baba kabul/reddi ortalamalarının sıcaklık boyutunun “kabul” ucuna yakın olduğu, diğer bir deyişle bireylerin hem annelerini hem de babalarını sıcaklık gösteren ve sevgi veren ebeveynler olarak algıladıkları görülmektedir. Bu bulgu, anne-baba kabul/reddi ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalarla (15,18,23,24) ve yurt dışında yapılan çalışmalarla (8,25,26) tutarlılık göstermektedir.

Genel olarak anne ve babadan algılanan kabulün yüksek olması, Kağıtçıbaşı’nın (27) Türk ailesini, ilgi ve bağımlılığın ön plana çıktığı bir kültürün içindeki yapı olarak tanımlaması ile paralellik göstermektedir. 1960-1970’li yıllardan bu yana, Türk kültürü ve Türk ailelerinin hızlı bir değişim geçirdiği, bu doğrultuda,

geleneksel, kırsal ve ataerkil Türk kültürünün giderek artan bir şekilde şehirleşmiş, modern ve eşitlikçi topluma dönüştüğü görülmektedir (28). Fişek’e (29) göre Türk kültüründe, güce dayanan mesafe azalırken, saygı ve ilginin yarattığı mesafe korunmakta ve yakınlığın yüksek olduğu bir aile modeli giderek belirginleşmektedir.

Kağıtçıbaşı’nın (27) yapmış olduğu çalışmada, Türkiye’de son 30 yılda meydana gelen sosyo-ekonomik değişimle birlikte çocuğa atfedilen değerlerde sistematik değişikliklerin görüldüğü, çocukların ekonomik/faydacı değerinde bir azalma olurken, psikolojik değerinde keskin yükseliş olduğu belirlenmiştir. Kağıtçıbaşı (27) ve Fişek’in (29) Türk aile sistemleriyle ilgili yaptıkları bu çalışmalarla tutarlı olarak bu araştırmada da, bireyler anne ve babaları tarafından sevildiklerini ve değer verildiklerini düşünmüş ve anne-babalarını “kabul” edici algılamışlardır.

Anneden algılanan kabul veya red düzeyi ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında, sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık alt boyutlarında ve anne kabul/reddi toplam puanlarında cinsiyet açısından farklılık olduğu ve kadınların erkeklere göre annelerini daha çok sıcaklık

gösteren, daha az düşmansı, daha az kayıtsız algılamışlar ve genel olarak da annelerini erkeklere göre daha fazla “kabul” edici algılamışlardır.

Babadan algılanan kabul veya red düzeylerine bakıldığında ise, tüm alt boyutlarda (sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red alt boyutları) ve baba kabul/reddi toplam puanlarında cinsiyet açısından farklılık olduğu ve kadınların erkeklere göre, babalarından daha çok sıcaklık, daha az düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red algıladıkları ve genel olarak da babalarını erkeklere göre daha fazla “kabul” edici algıladıkları bulunmuştur.

Literatürde anne-baba kabul/reddi ve çocuğun cinsiyeti arasındaki ilişkide farklı sonuçların elde edildiği dikkati çekmektedir. Araştırma sonuçlarıyla benzer bir biçimde Örün (30), Ünübol (18) ve Kabaoglu (31) çalışmalarında genel olarak erkeklerin kadınlara göre babalarını daha çok reddedici algıladıklarını bulmuşlardır. Salahur (32) ve Eryavuz’un (33) çalışmalarında ise genel olarak anne-baba kabul/reddi açısından cinsiyetler arası bir fark saptanmadığı görülmektedir.

Kadınların hem annelerini hem de babalarını erkek bireylere göre daha kabul edici algılamaları, kız çocukların cinsiyet rolleri gereği ev içerisindeki sorumlulukları nedeniyle özellikle anneleriyle daha çabuk özdeşim ya da yakınlık kurabilmeleri, ancak erkek çocukların anneleri ile olan paylaşımlarının daha az olabileceği ile açıklanabilir.

Psikolojik uyumun alt boyutları açısından bakıldığında kadın ve erkeklerin bağımlılık, düşmanlık, olumsuz özsaygı, olumsuz öz-yeterlik ve duygusal tepkisizlik alt boyutlarında farklılaştığı görülmektedir. Kadın katılımcıların erkeklere göre daha bağımlı oldukları, erkeklerin ise kadınlara göre daha fazla düşmanlık, olumsuz özsaygı, olumsuz öz-yeterlik ve duygusal tepkisizliğe sahip oldukları bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde cinsiyet ve psikolojik uyum değişkenlerinin birlikte ele alındığı çalışmalarda farklı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Erkman ve Rohner’in (23) Türk ergenlerle yaptığı çalışmalarında ve Yoo ve Miller’in (34) da Kanadalı Çinli ergenlerle yaptıkları çalışmada psikolojik uyum açısından cinsiyetler arasında fark bulunmamıştır.

Araştırma bulgusu ile tutarlı olarak Kitahara (7) da,

çalışmasında psikolojik uyumun bağımlılık alt boyutu açısından cinsiyetler arasında bir fark bulmuş, kadınların daha bağımlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kurama göre bağımlılık, bireylerin kendileri için önemli olan diğer bir kişiye huzur, onay, rehberlik, destek, temin edilme veya karar alma için duygusal güvenidir (11). Kadınların, diğer insanların olumlu tepkisine daha çok gereksinim duymaları, kendileri için önemli olan kişilerden olumlu tepki alma girişiminde olmaları Türkiye’deki kültürel yapı ile ilişkili olabilir.

Ayrıca Türk toplumunda genel olarak kadınlarla ilgili var olan, “okumasa da, çalışmasa da olur” düşüncesi, bunun dışında toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara yüklediği, çocuk bakımı, eşi ve evin düzeni ile ilgili sorumluluklar (35), kadınların kendilerini kendi ayakları üzerinde durabilen bir birey olarak görmekten çok, anne-babasına ya da yetişkinlikte eşine bağımlı olduğunu düşündürebilir. Kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığının, gerek Dünya’da gerekse Türkiye’de tam anlamıyla ortadan kaldırılamadığı bilinmektedir. Kadınlar, çalışma yaşamına girmeden önce ve girdikten sonra pek çok konuda ayrımcılık yaşamaktadırlar. Çalışma yaşamına girmeden önce toplumsal yaşamda; cinsiyete bağlı rol dağılımları, eğitim olanaklarına erişimdeki eşitsizlik, kadınlara yönelik mevcut önyargı ve tutumlar ayrımcı uygulamalara yol açmaktadır (36). Çalışma yaşamında ise, kadınlar erkek meslektaşlarına kıyasla daha belirgin engellerle karşılaşmaktadırlar (37).

Anne-baba tarafından reddedilmenin etkilediği kişilik boyutlarından biri olan düşmanlık, EKAR Kuramı’nda bir başka kişiye, bir şeye veya kişinin kendisine kasıtlı olarak zarar vermesi veya böyle algılanması olarak tanımlanmaktadır (5). Araştırmada erkek bireylerin kadınlara göre daha düşmansı olduğu bulunmuştur. Bu bulgu ile benzer biçimde Ünübol da (18) düşmanlık alt boyutunda cinsiyetler arasında bir farklılık bulmuş, erkek bireylerin kadınlara göre daha düşmansı olduğu sonucuna varmıştır.

Kurama göre, ebeveynleri tarafından reddedilmiş çocuklar anne-babalarına öfkelenme veya kızgınlık duyma eğilimindedirler. Anne-babanın çocuğu reddediş biçimi, düşmanlık ve saldırganlık şeklinde ortaya çıkıyorsa, reddedilmiş çocuklar düşmanlık duyguları hissetmeye, saldırgan olmaya veya pasif saldırgan bir tutum

içerisine girmeye eğilimli olmaktadır (5).

Erkek bireylerin kadınlara göre daha fazla olumsuz özsaygı ve olumsuz öz-yeterlik algısına sahip olmaları araştırmanın bir başka bulgusunu oluşturmaktadır. EKAR'a göre olumsuz özsaygı, kişinin kendisini beğenmediği veya onaylamadığı, kendi değerini düşük gördüğü, kendisini hiçbir değeri olmayan, suçlanmayı hak etmiş biri olarak algıladığı ve diğer kişilerden aşağı gördüğü anlamlarını taşımaktadır (5). Öz-yeterlik, kişinin kendi yeterliği hakkında yaptığı değerlendirmeleri içermektedir. Olumsuz öz-yeterlik, yetersizlik duyguları, bireyin günlük yaşamın taleplerini karşılamada yetersiz kaldığını düşünmesi, kişinin istediği şeyler için yeterince mücadele edemediğini hissetmesi gibi duygu ve düşüncelerle ilgilidir (11).

Kendilerini değersiz, iyi olmayan ve eleştirileri hak eden biri olarak gören çocuklar, bu duyguları kolayca kişisel yetersizlik ve yeteneksizlikle ilgili inançlara genellebilirler. Toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak, küçük yaştan itibaren geleneksel olarak çocuklara atfedilen değerler ve erkek bireylerin çalışması, gelecekte evinin geçimini sağlaması gerektiği ile ilgili beklentiler bulunmaktadır (35). Bu beklentiler doğrultusunda erkek bireylerin kendilerini anne-babalarının ve toplumun beklentilerini karşılama konusunda yetersiz görebilecekleri, bu yetersizlik algısının da özsaygılarını zedeleyebileceği düşünülebilir.

EKAR'a göre duygusal tepkisizlik, bireyin bir duygusunu özgürce ve açıkça ifade edebilme yeteneğini temsil etmektedir. Kişinin başka kişilere verdiği duygusal tepkileri ne kadar kolay ve doğal verebildiği ya da ister çocuk ister yetişkin olsun kişinin başka kişilerle duygusal şüphe ve güvensizlikten uzak, ne kadar yakın, sıcak, kalıcı ve savunucu olmayan duygusal bağlar kurabildiği, onun duygusal duyarlılığı ile ilişkilidir (5). Rohner'e (5) göre duygusal tepkisizlik, algılanan reddin bir sonucu olarak kişilerin reddin yarattığı acı hissinden ve daha fazla hırpalanmaktan korunmak için kendilerini duygusal açıdan kapatmasıyla meydana gelmektedir.

Araştırmada erkek katılımcıların, kadın katılımcılara göre duygusal olarak daha tepkisiz olduğu bulunmuştur. Bu bulgu toplumumuzda erkek ve kadınlara verilen roller, onlardan beklenen davranış biçimleri ile

ilişkili olabilir. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili beklentilerdir. Sosyalleşme sürecinde kızlar ve erkekler, oyunları, nesnelere, meslekleri ve kişilik özelliklerini "uygun" ve "uygun olmayan" biçiminde ayırt etmeyi öğrenirler (38). Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet rolleri kadına ve erkeğe uygun bulunan kişilik özelliklerini belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri temelde kadınlar için sınırlayıcı olmakla birlikte, erkekler için de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Erkeklerin cinsiyet rolleri ile ilgili üç alanda sınırlılık yaşadıkları ifade edilmektedir. Bunlar, başarı/statü normu, kadınsı olmama normu ve güçlü olma normudur (38). Toplum tarafından erkeklerin fiziksel ve zihinsel açıdan güçlü olmaları beklenirken bir yandan da duygusal açıdan güçlü olmaları, diğer bir deyişle duygularını olduğu gibi yaşamamaları (öfke hariç) ve ifade etmemeleri beklenmektedir. Kabul gören erkek tipi, yakın ilişkilerinde, arkadaşlık ilişkilerinde kadınların aksine sarılarak, yakınlaşarak, sevgi sözcükleri kullanarak duygularını belli etmeyen, duygusal tepki vermeyen biçimde ilişki kuranlardır (38). Bu araştırma sonucunda erkeklerin kadınlardan duygusal olarak daha tepkisiz olması, duygusunu özgürce ifade edememesi literatürdeki bu bilgilerle tutarlılık göstermektedir.

Araştırma Kapsamında Ele Alınan Hipotetik Yapısal Model İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Anne-baba tarafından reddedilmenin kişiliğin yedi boyutunda etkili olduğunu ileri süren EKAR Kuramı, bu kişilik özelliklerini bireyin genel psikolojik uyumu ile değerlendirmektedir (5). Bu doğrultuda çalışmada, anne-baba kabul/reddi ve genel psikolojik uyum arasındaki ilişki ile ilgili bir model sınaması yapılmıştır. Anne-baba kabul/reddi ve genel psikolojik uyum arasında oluşturulan modelle ilgili sonuçlara bakıldığında, hem anne hem de baba kabul/reddi ile psikolojik uyum arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde yetişkin bireylerle yapılmış olan çalışmalarda yetişkinlik dönemi psikolojik uyumu ile ebeveyn kabul/reddi arasındaki ilişkinin

0.41 ile 0.64 arasında değiştiği bulunmuştur (16). Konuyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde de yetişkinlik dönemi psikolojik uyumu ile anne-baba kabul/reddi arasındaki ilişkinin 0.23 ile 0.46 arasında değiştiği görülmektedir (18,23,39).

Bir diğer bulgu, anne ve baba kabul/reddi algısı arasında oldukça güçlü bir biçimde ilişki olduğudur. Literatürdeki çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir (18,23). Bowlby (1), çocuklukta anne ile kurulan ilişkinin niteliğinin (birincil bağlanma objesi) kişinin bugünkü yaşamının kalitesi üzerinde etkili olduğunu ifade ederken, Veneziano ve Rohner de (14), baba sevgisinin çocuk gelişiminde annenin etkisi kadar ve bazen

de annenin etkisinden bağımsız olarak oldukça önemli olduğunu ve baba sevgisinin çocuğun kişiliği üzerinde özgün sonuçları yordayabileceğini belirtmektedir. Benzer biçimde Lamb (40) de kültürler arasında farklılaşan rolüne rağmen babaların çocuk gelişimi üzerinde önemli bir yere sahip olduğunu savunmaktadır.

Elde edilen bulgular incelendiğinde bu çalışma bağlamında önerilen hipotetik modelin geçerli olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle çalışmada, dünyanın pek çok farklı ülkesinde ve alt kültüründe yürütülen çalışmalara paralel olarak, ebeveyn kabul/reddi ile psikolojik uyum arasında var olan ilişki, bir model ile test edilmiş ve geçerliliği kanıtlanmıştır.

KAYNAKLAR

1. Bowlby J. A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory. Londra: Routledge; 1988.
2. Sullivan HS. The Interpersonal Theory of Psychiatry. New York: Norton; 1953.
3. Baumrind D. New directions in socialization research. *Am Psychol* 1980; 35:639- 652.
4. Rohner RP. They Love Me, They Love Me Not: A Worldwide Study of The Effects of Parental Acceptance and Rejection. New Haven: HRAF Press; 1975.
5. Rohner RP. The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance Rejection Theory. Newbury Park: Sage Publications; 1986.
6. Rohner RP, Khaleque A, Courmoyer DE. Parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. In Rohner RP, Khaleque A (editors). *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*. Storrs: Rohner Research Publications, 2005, 1-35.
7. Kitahara M. Perception of parental acceptance and rejection among Swedish university students. *Child Abuse Negl* 1987; 11:223-227.
8. Rohner RP, Rohner EC. Parental acceptance-rejection and parental control: cross-cultural codes. *Ethnology* 1981; 20:245-260.
9. Rohner RP. The parental “acceptance–rejection syndrome”: universal correlates of perceived rejection. *Am Psychol* 2004; 59:830-840.
10. Yılmaz MT. Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2009.
11. Rohner RP. Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory. In Rohner RP, Khaleque A (editors). *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*. Storrs: Rohner Research Publications, 2005, 379-397.
12. Khaleque A, Rohner RP. Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: a meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *J Marriage Fam* 2002; 64:54-64.
13. Rohner EC, Rohner RP, Roll S. Perceived parental acceptance-rejection and children’s reported behavioral dispositions: a comparative and intracultural study of American and Mexican children. *J Cross Cult Psychol* 1980; 11:213-231.
14. Veneziano RA, Rohner RP. Perceived paternal acceptance, paternal involvement, and youths’ psychological adjustment in a rural, biracial southern community. *J Marriage Fam* 1998; 60:335-343.
15. Varan A. Relation between perceived parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: does history repeat itself? *Ethos* 2005; 33:414-426.
16. Rohner RP, Britner PA. Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cult Res* 2002; 36:16-47.
17. Rohner RP. Parental acceptance-rejection questionnaire (PARQ): Test manual. In Rohner RP, Khaleque A (editors). *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*. Storrs: Rohner Research Publications, 2005, 43-106.

18. Ünübol M. Üç farklı yaş grubunda ebeveyn kabul-reddi ve genel psikolojik uyumun incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2011.
19. Rohner RP, Khaleque A. Personality assessment questionnaire (PAQ): Test manual. In Rohner RP, Khaleque A (editors). Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection. Storrs: Rohner Research Publications, 2005, 187-226.
20. Kline RB. Principles and Practice of Structural Equation Modeling. New York: Guilford Press; 2005.
21. Byrne BB. Structural Equation Modeling with Amos: Basic Concepts, Applications, and Programming. New York: Rutledge; 2010.
22. Wheaton B, Muthen B, Alwin DF, Summers GF. Assessing reliability and stability in panel models: In Heise DR (editor). Sociological Methodology, San Francisco: Jossey-Bass, 1977, 84-136.
23. Erkman F, Rohner, RP. Youths' perceptions of corporal punishment, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. Cross-Cult Res 2006; 40:250-267.
24. Varan A, Rohner RP, Eryüksel G. Intimate partner acceptance, parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among Turkish adults in ongoing attachment relationships. Cross-Cult Res 2008; 42:46-56.
25. Cournoyer DE, Sethi R, Cordero A. Perceptions of parental acceptance-rejection and self-concepts among Ukrainian university students. Ethos 2005; 33:335-346.
26. Dwairy M. Parental acceptance–rejection: a fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. J Child Fam Stud 2010; 19: 30-35.
27. Kağıtçıbaşı Ç. Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi-Kültürel Psikoloji. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları; 2010.
28. Fisek G. Psychopathology and the Turkish family: a family systems theory analysis. In Kağıtçıbaşı K (editor). Sex Roles, Family, and Community in Turkey. Bloomington: Indiana University Press Turkish Studies Series. 1982, 295-321.
29. Fisek GO. Gelenekten Değişime: Türkiye’de aile ve çocuklar. Seminer Notu, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2009.
30. Örün IA. Alkol bağımlısı olan ve olmayan kişilerin çocuklarının anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum ve çocukluk dönemi kararları açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2010.
31. Kabaoğlu F. Anne-babası evli ve boşanmakta olan çocuk ve ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları kabul veya redd düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2011.
32. Salahur E. Üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algılamış oldukları ebeveyn kabul veya reddinin yetişkin bağlanma biçimleri ve depresif belirtiler ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2010.
33. Eryavuz A. Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkiler üzerindeki etkileri. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2006.
34. Yoo CSM, Miller LD. Culture and parenting: psychological adjustment among Chinese Canadian adolescents. Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy 2011; 45:34-52.
35. Yılmaz DV, Zeyneloğlu S, Kocaöz S, Kısa S, Taşkın L, Eroğlu K. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 2009; 6:775-792.
36. Durmuş AE. Kadın ve erkek yöneticilerin liderlik davranışları arasındaki farklar. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2001.
37. Cooke FL. Equal opportunity? Women’s managerial careers in governmental organizations in China. International Journal of Human Resource Management 2003; 14:317-333.
38. Yaşın Dökmen Z. Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Sistem Yayıncılık; 2004.
39. Gültekin Z. Üniversite öğrencilerinin algılanan anne-baba reddiyle baş etmeleri ile denetim odağı, öğrenilmiş güçlülük ve eş kabul-reddiyle ilişkisi. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011.
40. Lamb ME. The history of research on father involvement: an overview. Marriage Fam Rev 2000; 29:23-42.